

מי הגה את הרעיון של לימוד הדף היומי?

הרב ד"ר חיים סיימונס

ת.ד. 1775

קרית ארבע 9010000

02 9961252

הקדמה

אחרי כל שבע וחצי שנים מתקיים אירוע לכבוד סיום לימוד הדף היומי בהשתתפות יהודים במקומות רבים בעולם. במשך אירוע הסיום מוצגות תמונות ופרסומות של הרב מאיר שפירא זצ"ל, ובתוך הנאומים באירועים הללו מציינים שהרב שפירא הוא הוגה הרעיון של הדף היומי. זה נכון שהוא פירסם את הרעיון ועודד את הציבור הרחב להשתתף בלימוד הדף היומי, אולם נשאלת השאלה: האם אכן הרב שפירא הגה ויזם את הרעיון? במאמר זה אנו נבדוק את השאלה.

הרב מאיר שפירא

הרב מאיר שפירא נולד בשנת תרמ"ז (1887) בעיר סוצ'בה (שאץ) בבוקובינה (עכשיו רומניה). בצעירותו הוא נודע כ"עילוי משאץ". בשנת תר"ע הוא התמנה לרב של גלינא, לאחר מכן התמנה לרב של סאניק שהיתה עיר גדולה במרכז גליציה, ואז בפיוטרקוב שנמצאת בפרובינציה של לודז' בפולניה. כמו-כן הוא היה ציר בפרלמנט הפולני, ה"סיים", ונשיא של אגודת ישראל. בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל הוא הציע את תכנית לימוד "הדף היומי" (ראה פרטים למטה). בעיר לובלין הוא החליט להקים ולבנות ישיבה חדשה, שנקראת "ישיבת חכמי לובלין". ישיבה זו כללה חדר אוכל ופנימיה. הרב שפירא נפטר בשנת תרצ"ד בגיל 46.¹ כתבנו לעיל שהרב שפירא הציע את תוכנית לימוד "הדף היומי" בפני אנשי תנועת

"אגודת ישראל" בכנסיה הגדולה הראשונה שלהם שהתקיימה באלול תרפ"ג (1923).

הרב שפירא רצה שתנועת "אגודת ישראל" תקח על עצמה את הרעיון של לימוד הדף היומי, ובישיבה שהתקיימה לפני הכנסיה הגדולה הוא הגיש את ההצעה. אולם היתה התנגדות של כמה צירים. הרב חיים קרייסווירטה שהשתתף בישיבה זו כתב בזכרונותיו, שב"שעה שהוצע רעיון לימוד הדף היומי לפני חברי מועצת גדולי התורה שהתכנסו לפני פתיחת כנס הפתיחה בכנסיה הגדולה, לא כולם התלהבו מיוזמתו זו, וכל אחד טעמו ונימוקו עמו. היו כאלו שפחדו שהרעיון לא יתקבל ואין זה לפי כבודם של חברי מועצת גדולי התורה שיציעו רעיון מהפכני כל כך שלא יתקבל ע"י כל המתכנסים, אי לכך לא הסכימו להציע את

¹ שמואל אבישי שטוקהמר, ספר היובל למהר"ם שפירא, (לודז': הוצאת "מסורה", תר"ץ; מהדורה חדשה, ירושלים:

הוצאת משאבים – מרכז ספרותי-חברתי, תשמ"ג), עמ' יג-לז והקדמה למהדורה החדשה

הרעיון בשם חברי מועצת גדולי התורה אשר נותנת להצעה גושפנקה רשמית, רק התפשרו וסיכמו שרבי מאיר יביא את ההצעה כהצעה פרטית משלו. בין המתנגדים ישב יהודי, ותהה בקול רם: 'פתאום כל 'עם הארץ' יגמור את הש"ס ויכונה ש"ס יודי?!' רבי מאיר נאלם דום והיה נבוך ביותר, על התקפה מזוית זו לא חשב בכלל, אך ישב שם הרב הגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל והוציאו מיד ממבוכתו ואמר בחכמה: 'יהודי שגומר את הש"ס כבר לא ייקרא עם הארץ!' ורבי מאיר נשם לרווחה.²

אולם הרב שפירא עדיין חשש, מפני שהוא היה בין הצעירים בכנסיה הגדולה, שהצירים לא יתייחסו אליו, ולכן לפני שנפתחה הכנסיה הגדולה הוא הלך לדבר עם ה"חפץ חיים" בנושא. לפי הזכרונות של הרב חיים קרייסווירטה (והדברים מאושרים ע"י ר' שרגא הרמן שגם היה שם³) הרב שפירא "בקש ממנו [מהחפץ חיים] שיהיה הוא, ממעמדו הרם, ובתור זקן הדור, המציע בפני קהל הרבנים ובאי הכנסיה. החפץ חיים סירב ואמר לו: 'לא, תציע בעצמך את רעיונך לפני באי הכנסיה. אולם זאת אבקש להיכנס למעמד הפתיחה עשרים דקות מאוחר יותר'. רבי מאיר לא הבין את פשר הבקשה ותהה מהי כוונתו של החפץ חיים, אך באמונת חכמים לא הרהר וקיבל את הדברים ללא עוררין. כשהופיע רבי מאיר שפירא, כפי שסוכם, בכניסה של האולם, שכבר היה מלא מפה לפה, החפץ חיים שראהו עומד על מפתן הכניסה קם לכבודו מלוא קומתו.... וכמובן כל השאר בראותם את החפץ חיים נעמד לכבודו, קמו אחריו לכבודו של אותו אברך בלתי מוכר." עקב זה, כשנראה למטה, "בשעה ש[רבי מאיר] הרצה את הדברים לפני הקהל – נשמעו דבריו בקשב, והתקבל הרעיון בהתלהבות בלתי משוערת, הכל הודות לאותה עצה של החפץ חיים זצ"ל.⁴ אולם לא ברור באיזו ישיבה של הכנסיה הגדולה התקיים האירוע. האם בראשונה או בישיבה החמישית אשר בה הרב שפירא הציע את הדף היומי?

הכנסיה הגדולה נפתחה ב-ג' באלול תשפ"ג,⁵ ובישיבה החמישית שהתקיימה ב-ט' באלול הרב שפירא נאם במשך שעתיים וחצי. הוא התחיל לפרט את 28 ההחלטות שהחליטו הוועדות השונות של אגודת ישראל ולאחר מכן הוא הגיש את הרעיון של הדף היומי:⁶

"על הכניסה הגדולה להחליט, כי החל מראש השנה תרפ"ד יש ללמוד מדי יום ביומו דף גמרא לפי סדר הש"ס מתחילתו...."⁷

² שמואל אברהם נוסבוים, "מי"ם חיים" מאת גאון דורנו רבי חיים קרייסווירטה, (אנטווערפן, תשע"ו), עמ' צב הערה לג

³ "הדף היומי מייסודו של מהר"ם שפירא זצ"ל מלובלין", אורייתא - קובץ תורני לדברי הגות והלכה, (נתניה), כרך כ,

מהדורת הגר, תשס"ו, עמ' רעג

⁴ מי"ם חיים, שם, עמ' צא-צב

⁵ קול ישראל, עיתון חרדי שבועי, (ירושלים: הסתדרות אגודת ישראל), כרך 2 גליון מו, יב אלול תשפ"ג, עמ' 1

⁶ דוד אברהם מנדלבוים, אלבום דף היומי, (בני ברק: מכון גל-עד מורשת חכמי פולין, תשע"ב), עמ' 20-21

⁷ שם, עמ' 21

"שוו בנפשכם, כמה נפלא הוא חזיון 'דף היומי' כשנתגשם, הנה נוסע לו יהודי באניה ותחת בית שחיו מסכת ברכות, נוסע הוא שבועיים ימים מארץ ישראל לאמריקה. כל יום עם דימדומי חמה הריהו פותח את הגמרא ולומד את הדף, ובבואו לאמריקה, הריהו נכנס לבית המדרש בניו-יורק ומוצא להפתעתו עוד יהודים עוסקים באותו דף שבו הגה היום. ומצטרף ללומדים בחדוה, מתפלפל עמהם, והם משיבים לו, נמצא שם שמים מתאדר מתגדל ומתקדש. "ויהודי מארצות הברית שעקר לבראזיל שבדרום, או ליאפאן שבאסיה, הריהו סר בראש ובראשונה לבית-המדרש ומוצא את כולם עסוקים בדף שהוא עומד היום. וכי יש לנו איחוד לבבות גדול מזה? ולא רק זאת, עד הנה נשארנו מסכתות שלא למדו אותם ציבור גדול והיו כ'יתומים', שרק יחידי סגולה חמלו עליהם וה'דף' יתקן הכל!"⁸

העיתון הירושלמי של אגודת ישראל "קול ישראל" דווח באריכות מידי שבוע בשבוע (אמנם באיחור של כמה שבועות!) על הכנסיה הגדולה. אולם העיתון לא הזכיר כלל בנאום של הרב שפירא את הצעתו בדבר הדף היומי! אחרי דיווח בנושאים אחרים בנאום, העיתון סיכם: "הכנסיה הגדולה שומעת בתשומת לב את כל ההצעות החשובות של הרב [שפירא] בנאום המצוין משך שעתיים וחצי ודבריו מתקבלים בהתלהבות ומחייאות כפיים סוערות."⁹ תנועת אגודת ישראל קבלה את הרעיון של הדף היומי, ובעיתון "קול ישראל" פרסמה הודעה מ"הנהלת אגודת ישראל" (בלי להזכיר את שמו של הרב שפירא!): "הכנסיה הגדולה בוונה הטילה חוב מוסרי על כל חבר ב'אגודת ישראל' ללמד לכל הפחות דף גמרא אחד בכל יום. ובכדי לתת לענין הזה אופי קבוע ומסודר הוחלט שאותו הדף יהיה דף אחד בכל העולם.... ביום א' של ראש השנה תרפ"ד יתחילו איפוא כל חברי 'אגודת ישראל' ללמד מסכת ברכות דף ב' וכן הלאה בכל יום דף אחד כפי הסדר..."¹⁰

בכל שלושת השבועות שאחר כך, כתב העיתון הזה באותיות גדולות "חברים! למדו את 'דף היומי'!"¹¹ בשבוע אחרי זה העיתון הדפיס לוח לשבע וחצי שנים למחזור הראשון של הדף היומי, עפ"י החלטת הכנסיה הגדולה משנת תרפ"ג. מתחת ללוח הופיעה הערה: "הלוח נסדר ע"י הרה"ג ר' מאיר שפירא שליט"א אב"ד ור"מ בסאנאק, מציע ההצעה הנכבדה של לימוד 'דף היומי'."¹²

הלימוד התחיל בראש השנה תרס"ד וממשיך עד עצם היום הזה.

השאלה: האם הרעיון של הדף היומי היה של הרב מאיר שפירא בעצמו, או שאחרים בקשו ממנו שהוא יפרסם את הרעיון לציבור? יש דיווחים על שלושה אנשים שביקשו ממנו

⁸ שם, עמ' 21-22; אהרן סורסקי ויחזקאל רוטנברג, רבי מאיר שפירא, (בני ברק: נצח, תשכ"ד), עמ' 36

⁹ קול ישראל, שם, כרך 3 גליון ד, ט מרחשון תרפ"ד, עמ' 2

¹⁰ שם, כרך 3 גליון ג, ב מרחשון תרפ"ד, עמ' 1

¹¹ שם: כרך 3 גליון ד, ט מרחשון תרפ"ד, עמ' 4; כרך 3 גליון ה, טז מרחשון תרפ"ד, עמ' 4; כרך 3 גליון ו, כג מרחשון

תרפ"ד, עמ' 4

¹² שם, כרך 3 גליון ז, א כסלו תרפ"ד, עמ' 4

[מהרב שפירא] לעשות זאת, והם: האדמו"ר מצ'ורטקוב; החסיד מברסלב ר' בן ציון אפטר; האדמו"ר משאץ.

האדמו"ר מצ'ורטקוב, הרב ישראל פרידמן: הוא נולד בשנת תרי"ד (1854) והיה האדמו"ר השני מצ'ורטקוב וגם חבר מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל. הוא נפטר בשנת תרצ"ד ונקבר בבית הקברות בווינה.¹³

הרב שלמה זלמן הורוביץ שהיה אב בית הדין של הכפר פאטיק, ונפטר בשנת תשנ"ה (1995) בניו יורק, סיפר שפעם הוא טייל עם הרב שפירא שסיפר לו בחשאי שרעיון הדף היומי יצא מהרבי שלו, האדמו"ר מצ'ורטקוב. אולם הרבי לא רצה לפרסם אותו מפני שהוא לא רצה שרק חסידי צ'ורטקוב ישתתפו בתכנית, אלא הוא רצה שכל כלל ישראל יתאחד בלימוד זה. לכן הוא בקש מתלמידו הרב מאיר שפירא להגיש את הרעיון כרעיון שלו וכך היא יתקבל.¹⁴ ר' מרדכי הרלינג, אחינו של הרב מאיר שפירא שגר בניו יורק, אישר את דברי הרב הורוביץ ואמר שהוא בעצמו שמע זאת כמה פעמים מהרב שפירא.¹⁵

רבי בן ציון אפטר, חסיד ברסלב: הוא נולד במשפחה של חסידי מודז'יץ ובגיל שמונה עשרה הוא התקרב לחסידות ברסלב. בשנת תרס"ה הגיע בפעם הראשונה לאומן והיה בין הראשונים שהגיעו לשם מפולין.¹⁶

ישנם שני מאמרים הכותבים שהרעיון הדף היומי הגיע מרבי בן ציון אפטר. באחד מהם כתוב: "רבי מאיר שפירא היה ביחסים מאוד קרובים עם ברסלב. אחד מהם – כמדומני רבי בן ציון אפטר – אמר לו: 'יש לך מעמד, מדוע לא תציע שילמדו מידי יום דף גמרא?'¹⁷ השני הוסיף ש"הר' שפירא עצמו שאומר שהוא קיבל את הרעיון מ-ר' בן ציון אפטר."¹⁸ יש מאמרים נוספים המלמדים על הקשר בין הרב מאיר שפירא ובן ציון אפטר: "לאחר שנסגרו הגבולות בין פולין לרוסיה, [אפטר] התפלל בראש השנה ב'קיבוץ' בלובלין והתחבב מאוד על הגאון רבי מאיר שפירא. רבי מאיר שחש זכות מיוחדת בשהייה בצוותא עם חסידי ברסלב, נהג להזמין כמה מהם לסעוד על שולחנו את סעודת החג: ביניהם את ר'

¹³ Yisroel Friedman, The Golden Dynasty, chap. 11 (Jerusalem: The Kest-Lebovitz Jewish Heritage Library, 1997), chap.11, p. 165 et seq.

¹⁴ Ibid p.186; Kulmus. Special Torah supplement in honor of Siyum Hashas, Mishpacha Jewish Family Weekly, Adar Aleph 5765, (Brooklyn, New York: Tikshoret VeChinuch Dati-Mishpacha 1997 Inc.), p.27

¹⁵ Kulmus, op. cit.

¹⁶ אוצרות, גליון שבועי מאוצרותיהם של רביה"ק רבי נחמן מברסלב ותלמידיו זיע"א, גיליון 169, פרשת כי תבוא תשע"ג, (בית שמש: אוצרות ברסלב), דורות, רבי בן-ציון אפטר

¹⁷ אינטרנט: בחדרי חרדים, האם מהר"ם שפירא הוא הוגה רעיון הדף היומי, הערה של "אינתייליגנט" מתאריך 7.3.2005

¹⁸ אינטרנט: בחדרי חרדים, ציונו של רבי מאיר שפירא בהר המנוחות, הערה של "מאיר_י" מתאריך 1.8.2012

בן-ציון, אותו אהב אהבת נפש. גם כתוב: "בליל ב' דראש השנה תרצ"ב, אחרון לימי חייו, באמצע הריקוד, יצא לרקוד במיוחד עם רבי בן ציון אפטר ז"ל בהתרגשות גדולה". ר' דוד הלחמי, משרידי ישיבת חכמי לובלין, מתאר את ראש השנה עם רבי מאיר וחסידיו ברסלב: "מספר ניכר של חסידיו ברסלב מראשי העדה הוזמנו לשולחנו של הרב, ובין הקרואים היה רבי בן ציון אפטר."¹⁹

האדמו"ר משאץ, הרב שלום מוסקוביץ': הוא נולד בעיירה שאץ שברומניה ובשנת תר"צ עבר ללונדון. שם הוא ייסד את תלמוד תורה "ייסודי התורה". הוא נפטר בשנת תשי"ח ונקבר בבית הקברות בלונדון.²⁰

בכתבה אחת כתוב: "שמעתי שמועה לא מבוססת שהאדמו"ר משאץ הציע את הרעיון [של הדף היומי]" והוא הוסיף שהוא שמע את זה "מפי אחד מנכדיו."²¹ בכתבה אחרת מופיע תיקון לטענה זו במילים הללו: "רבי מאיר [שפירא] שאב את הרעיון מרבו האדמו"ר משאץ, ולא כגירסת נכדיו שהרבי משאץ יזם את נושא הדף היומי!" והוא הוסיף שהרב מאיר שפירא היה תלמידו של האדמו"ר משאץ בעיר שאץ.²²

הרב משה מנחם שפיוואק

באמת היו מספר הוגים לרעיון הדף היומי לפני שהרב מאיר שפירא הגיש זאת בפני הכנסיה הגדולה. אחד מהם היה הרב משה מנחם שפיוואק שרעיונו הופיע בקובץ "דגלנו" שנתיים ויותר קודם שהרב שפירא הגיש הרעיון.

הרב משה מנחם שפיוואק נולד בשנת תר"מ (1880) בעיירה שעניצע שקרובה לוורשא. בנעוריו הוא הצטיין בכשרונותיו הבלתי רגילים. הוא ישב על ספסל בית המדרש בשקדנות נפלאה והיה מפורסם בחריפותו. בשנת תרע"א הוא נתמנה לרב של העיירה פאדזאמצע שהיתה קרובה לעיר העניצין. שם הוא ישב עד מלחמת העולם הראשונה ואז נתמנה לרב של דאלעשיץ. אחרי תום מלחמת הבולשביקים הוא נתמנה לרב בעיר קראסניבראד הסמוכה ללובלין, ולאחריה ליענדזיעווא ואז זאראמב, שהיתה עיירה בפלך ביאליסטאק. הוא חיבר את הספר "מטה משה" על ארבע חלקי שולחן ערוך. ההוצאה הראשונה יצאה לאור בוורשא בחייו של המחבר. הוא ומשפחתו נספו באוישוויץ.²³

הרעיון של הרב שפיוואק לדף היומי הופיע במאמר שלו בקובץ "דגלנו" בשנה הראשונה של הקובץ בחודש אב תרפ"א (חוברת ז-ח). "דגלנו" היה קובץ ספרותי הסתדרותי

¹⁹ אוצרות, שם; סורסקי, רבי מאיר שפירא, שם, עמ' 191-192

²⁰ אינטרנט: My Tzadik האנציקלופדיה להנצחת הצדיקים - אדמו"ר רבי שלום מוסקוויטש משאץ

²¹ אינטרנט: בחדרי חרדים, האם מהר"ם שפירא הוא הוגה רעיון הדף היומי, הערה של "יאנקל" מתאריך 6.3.2005

²² שם, הערה של "זעירן" מתאריך 7.3.2005

²³ רב משה מנחם מענדיל שפיוואק, "מטה משה" על ארבעה חלקי ש"ע, (ירושלים: תש"ם), מופיע בהתחלת הספר

ב"תולדות הג"ר משה מנחם שפיוואק זצ"ל" עמ' ז-ז

שהוקדש לענייני הצעירים החרדים והסתדרותם ונערך בידי אלכסנדר זושא פרידמן.²⁴
המאמר של הרב שפיוואק הופיע תחת הכותרת "הצעה נכבדה!":

"... לפי דעתי מהנכון שניסד חברה ש"ס כללית, וכל חברינו בדעה החרדים בכל מקומות פזוריהם, יהיה מי שיהיה, סוחר, פועל, אומן או שכיר יום וסתם מוטרד בעסקיו, ובאיזה מקום שיהיה, יקבעו זמן בין תפילת מנחה למעריב ללמוד בחבורה דף גמרא תמידין כסדרן, וכמובן בהגבלה מוקדמת ומדויקה על יום מיוחד, וכל חבר מחויב לקבל ע"ע שילמוד בכל יום דף גמרא בעת הזאת, בלי שום וסת הפלגה, ומאליו מובן שיועילו תשלומים ביומו. כנים הדברים, כי כמה מפריעים ומשטינים ישנם לו לאדם בכל דבר טוב, ביחוד לסוחר בטלטולא דגברי דקשה, או למי שהנו בדרך רחוקה, אבל עכ"פ בעת ועונה שיבוא לשפוך שיחו בין הערבים, בביהמ"ד או ביהכנ"ס, ימצא שם מקום שנזדמנה חבורה שילמדו אותו דף הגמרא הקבוע, וממילא יהיה נקל לו להתאחד עמהם גם עתה בדף שפסק אתמול בביתו ואל יחסר המזג. ומה נהדר ויפה היה לקבוע שכל המכתבים וחלופי דברים השונים, שנשלחם מעיר לעיר, וממקום למקום, יוסמנו בדף גמרא של יומו הקבוע לו, ובזה תהא הבקורת, שחברינו לדעה, לומדים כסדר בלי העלמה ואחור. מהנכון ש"צעירי אמוני ישראל" שיחיו יקבלו עליהם טכוס והתארגנות דבר זה בסדר ובמשטר, ולפרסם מקודם במכתב עת [בעיתון] "דער יוד" באיזה יום נחוג התחלה וכדומה...."²⁵

נשאלות מספר שאלות: האם הרב שפירא ידע על הרעיון של הרב שפיוואק, ואם כן, האם הוא ידע זאת לפני שהעלה את הרעיון בכנסיה הגדולה?

התשובה היא שאין ספק שהרב שפירא ידע על הרעיון של הרב שפיוואק לפני התקיימה הכנסיה הגדולה, ולא עוד אלא ששני הרבנים הללו דברו בנושא לפחות אחרי הכנסיה הגדולה. זאת ניתן ללמוד מן ה"הקדמה" לספר "מטה משה" של הרב שפיוואק. שם מופיע תיאור תולדות חייו של הרב שפיוואק, ושם כתוב: "... מה שאינו ידוע להרבה מן הלומדים [את הדף היומי] הוא שהרב מאיר שפירא ז"ל אמנם הגשים את הענין, אבל יוצר הרעיון היה אחר! [דהיינו, הרב שפיוואק בקובץ דגלנו בשנת תרפ"א].

"[בטקס] הנחת היסוד החגיגית של ישיבת חכמי לובלין, השתתף בה גם רבנו [שפיוואק], שכהן אז כרב בעיר קראסניבראד הקרובה ללובלין. באותה ההזדמנות היה לרבינו [שפיוואק] שיחה אישית עם הרב שפירא בנוגע לענין דף היומי. הרב שפירא בקש אותו לוותר על ויכוח בענין זה שם בעת מעמד החגיגה, אך הבטיח לו שיכתוב לו עוד בענין. על חילוף מכתבים שבאמת התקיים בנושא מעיד יהודי אחד חכם וסופר הרב רוזן וזה לשונו במכתב ששלח לי [דהיינו: מחבר תולדות חייו של הרב שפיוואק] ביום ט' אלול תשל"ח...

²⁴ דגלנו, קובץ ספרותי והסתדרותי, (פולניה), שער של הקובץ

²⁵ דגלנו, שם, שנה ראשונה, חוברת ז-ח, אב תרפ"א, עמ' קכח-קכט

"... והנה נתגלגלה השיחה על לימוד 'דף יומי'. לפתע קם הרב מעל כסאו, פסע פסיעות וחזור אלינו ובידו אחד הגליונות מהירחון 'דגלנו' שהופיע אז בוורשא (תאריך הגליון לא זכור לי), והצביע על מאמרו שתכנו וגרעינו: הצעה להנהיג לימוד 'דף יומי'. קראתי, כמו גם יתר חברי שהיו באותה שעה ובאותו מקום, וכמעט ולא האמננו למקרא עינינו. הרי ידוע היה לכל בר-בי-רב בפולין שהרב רבי מאיר שפירא זצ"ל הוא אבי הרעיון של לימוד 'דף היומי', והנה לנגד עינינו דברים כתובים שחור-על-גבי-לבן שהתאריך בו פורסמו הדברים קדם כשנתיים לערך מאז הועלה הרעיון בכנסיה העולמית של 'אגודת ישראל' בווינה בשנת תרפ"ד [צ"ל: תשפ"ג].

"והנה פלא על פלא, הרב שפיוואק שלף מתיק חליפת מכתבים עם הרב שפירא, ובין השאר כותב לערך כך: מצטער על שבעת העלאת הנושא בכנסיה הגדולה, לא הזכיר את העובדה שרעיון זה פורסם כבר כשנתיים קודם לכך בירחון 'דגלנו'...."

"רבנו [שפיוואק] התנגד תמיד לרצון בני ביתו וקרוביו שרצו להביא את הדבר בפומבי, כי פחד שמא ח"ו תצא מזה פגיעה בכבוד הרב שפירא זצ"ל או בכבוד אגודת ישראל. בשנים האחרונות פורסם הענין בכמה עיתוני אגודת ישראל ... וכעת אנו מקוים שעל ידי הוצאת ספריו וכתביו לאור נחזיר עטרה ליושנה ויתרבה כבוד התורה ולומדיה, יגדיל תורה ויאדיר!"²⁶

אולם התשובה לשאלה האם היו קשרים בין שני הרבנים הללו בנושא לפני הכנסיה הגדולה מעורפלת. בעיתון 'גיויש אובסרבר', הרב אליעזר כ'צמאן כתב בנושא: "הרב שפיוואק לא התיימש [באי הפצת הרעיון שלו] וביקש מהרב מאיר שפירא להעלות את הנושא בטקס הפתיחה של ישיבת חכמי לובלין. (הרב שפיוואק היה אז הרב של קראסניבראד). הרב שפירא חש כי זה לא הפורום המתאים, אך הבטיח לרב שפיוואק להתכתב איתו בנושא הזה." הרב שפירא הציג את הצעת הדף היומי בכנסיה הגדולה. "מתוך התרגשות רגעית הוא שכח להזכיר את שמו של הרב שפיוואק, כיוזם הרעיון בקובץ 'דגלנו'. הרב שפירא, בתאריך מאוחר יותר, כתב לרב שפיוואק מכתב התנצלות על כך שלא נתן לו את ההכרה המתאימה."²⁷

אולם יש בעיה כרונולוגית בדברי הרב כ'צמאן, כיוון שתאריך טקס הפתיחה של ישיבת חכמי לובלין היה בל"ג בעומר תרפ"ד²⁸ – דהיינו, שמונה חדשים אחרי הכנסיה הגדולה אשר בה הגיש הרב שפירא את הרעיון של לימוד הדף יומי. בזמן שהגיע ל"ג בעומר תרפ"ד לימוד הדף היומי היה קיים בפועל במקומות שונים בעולם, ולכן למה להעלות רעיון זה בטקס הפתיחה של ישיבת חכמי לובלין?!

²⁶ מטה משה, שם, תולדות הרב שפיוואק עמ' ח-י

²⁷ Rabbi Eliezer Katzman, "An Unsung Hero – Rabbi Moshe Menachem Mendel Spivak". The Jewish Observer Tishrei 5758 – October 1997. vol. xxx no.8, (New York: Agudath Israel of America), p.37

²⁸ ספר היובל למהר"ם שפירא, שם, עמ' לב

ראינו שהרב שפיוואק שתק בנושא, אולם לא כן בנו ישראל אריה. על כך שלח יוסי נינווה, שהכיר את ישראל אריה, מכתב לעיתון "הארץ" בשנת תשס"ה (2005) ובו כתב: "ידוע לי, כי בנו ישראל אריה שפיוואק, נלחם כל השנים לתבוע את עלבון אביו. את הדברים הללו למדתי מנכדתו של הרב שפיוואק."²⁹

הרב יהודה שביב, ר"מ בישיבת הר עציון, סיכם את הנושא: "אמור מעתה: זכות היוצרים שמורה לרב שפיוואק. אכן אלמלא הרב שפירא שהלהיב את משתתפי אותה כנסייה גדולה ופעל במרץ וללא ליאות בכתב ובעל פה ועשה נפשות אפשר שהיו הדברים נשארים בגדר רעיון ומשאלת לב כדרך שאכן נותרו כל אותם חודשים עד לכנסייה הגדולה. אולם עם סיום המחזור האחד עשר של לימוד הדף היומי ותחילת המחזור החדש, ראוי להציב בכותל המזרח גם את הוגה הרעיון."³⁰

הרב יחזקאל פרייזר

כעשר שנים לפני הרב שפיוואק העלתה ההצעה ללמוד את הדף היומי היתה ההצאה ע"י הרב יחזקאל פרייזר בספרו "פורחת הגפן – יום יזרעאל". משמע מכאן שגם הרב שפיוואק לא היה הראשון להציע רעיון זה.

הרב פרייזר נולד בשנת תקפ"ט (1829) בעיר וירבאליס במחוז מריאמפול במדינת ליטא ואחר כך הוא עבר לגור בעיר מריאמפול. בשנת תרמ"ד (1884) הוא היגר לארה"ב וגר בניו יורק. שם הוא נתן שיעור יומי ב"ספר אורחות צדיקים" בין תפילות מנחה וערבית.³¹ בשנת תרל"ח יצא לאור בעיר וורשא ספרו "ציונים לתורה בו מחולקים הד' ציצית על תרי"ג ציונים ועליהם מסודרים תרי"ג מצות התורה".³² הרב פרייזר נפטר בשנת תרע"ה (1915) בגיל 86.³³

ספרו "פורחת הגפן – יום יזרעאל" יצא לאור בניו יורק בחודש כסלו בשנת עת"ר (תר"ע) (1910), ובו מספר דרשות. חלקן נכתבו בשפת הידיש וחלקן בלשון הקודש.³⁴ הדרשה הראשונה היתה בענין יעקב אבינו, שהתחיל ברכותיו לבנים לפני פטירתו במילים: "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". בדרשה זו הוא הציע שכל חברות הש"ס יהיו חברה אחת, דהיינו שבאותו זמן כל חברה תלמד בבית הכנסת שלה אותו דף באותה המסכת. ספר זה יצא לאור בכסלו תר"ע, שהיתה שנת השמיטה, ובו הוא הציע שהחברות

²⁹ יוסי נינווה, "אבי רעיון לימוד הדף היומי" מכתב, הארץ (תל אביב), 7 במרץ 2005, עמ' ב2

³⁰ אינטרנט: הרב יהודה שביב, הדף היומי – זכות היוצרים למי? (סוף פברואר 2005 ?)

³¹ Yosef Goldman, Hebrew Printing in America, 1735-1926: A History and Annotated Bibliography, vol. 2, (Brooklyn, New York, 2006), pp.651-52 no.734

³² הרב יחזקאל פרייזר, ציונים לתורה, (וורשא, תרל"ח), שער לספר זה

³³ הרב אליעזר כ'צמאן, "ניצוצי אור המאיר: פרשיות בלתי ידועות בענין דף היומי ומייסדו", ישרון – מאסף תורני, חלק

טו ניסן תשס"ה, (ניו יורק: מכון ישרון), עמ' תתכג הערה 19

³⁴ הרב יחזקאל פרייזר, פורחת הגפן - יום יזרעאל, (ניו יורק, כסלו שנת עת"ר), שער לספר זה

השונות כולם יתחילו את מחזור הש"ס בחול המועד סוכות, והם יסיימו "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות תקרא את התורה הזאת (דהיינו בזמן קיום מצות ה"הקהל" בתקופת בית המקדש). הוא הוסיף שבזמן שחברות ש"ס שונות ייפגשו, הם יוכלו לדבר ביחד על הלימוד שלהם.³⁵

רואים מכאן שיש לפחות שתי נקודות עקריות זהות בין הרב פרייזר והרב שפירא. תאריך מסוים להתחיל את מחזור לימוד הש"ס, והיכולת ללמוד ולדון יחד באותו דף בזמן ששתי חברות ש"ס נפגשות. נציין שהצעתו של הרב פרייזר היתה כ-13 שנה לפני זו של הרב שפירא!

נכון שלפי הרב שפירא תוכנן שהלימוד יתחיל פחות מחודש אחרי הצעתו, ואולם אצל הרב פרייזר עברו כעשרה חדשים. אולם הרב שפירא מסר הצעתו לפני אולם של הרבה מאות אנשים, וזו של הרב פרייזר היה כתובה בספר, ועד הפצת הספר וקנייתו ע"י הציבור, בוודאי חלפו חודשים רבים ומסיבה זו הוא ראה צורך להציע תאריך התחלת הלימוד לזמן מאוחר יותר.

בהצעתו, הרב שפירא כתב בפירוש שיהודים בכל העולם ישתתפו בדף היומי. אולם הרב פרייזר לא כותב זאת בפירוש, ועל זה הרב אליעזר כיצמאן כותב "לא ברור אם כוונתו היתה רק לאמריקה או לכל העולם."³⁶ אולם נראה שהערותיו של הרב כיצמאן הן דחוקות.

הצעות יותר קודמות

קיימים (לפחות) ארבעה מקורות המדווחים על הצעות לדף היומי בתאריכים יותר מוקדמים משלושת ההצעות לעיל, והם של: האדמו"ר מגור; הרב יעקב מליסא; רבי עקיבא איגר; קהילת העלישוע.

האדמו"ר מגור, הרב אברהם מרדכי אלטר, ה"אמרי אמת": הוא נולד בשנת תרכ"ו (1866) בגורא קלאוריה (גור). כבר מילדותו ניחן בכשרונות מופלאים. בשנת תרס"ה נפטר אביו והוא נבחר להמשיך אותו. עם פרוץ מלחמת עולם השניה, הוא הצליח לברוח מאירופה, ובשנת ת"ש הוא הגיע לארץ. הוא נפטר בשנת תש"ח ונקבר בחצר ישיבת שפת אמת בירושלים.³⁷

³⁵ שם, עמ' 8: "... הקבצו איהר זאלט זיך צו זאמען נעמען אין איין קערפערשאפט, איר זייט פילע חברה שס'ן ווערט אלע איין חברה, איר קענט איין לערנען ערער חברה אין איר בית המדרש, אבער לערנט אלע די זעלבע מסכת, די זעלבע בלאט אלע גלייך א התחלה. אלע גלייך א סיום, איר קענט מאכען א התחלה חול המועד סוכות מוצאי שנת השמיטה, און דענסמאל אין 7 יאהר ארום דעם סיום, ווי די תורה זאנט 'מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות תקרא את התורה הזאת', אויף די צייט וועלען אלע חברה שס'ן איין שטימען און צופרידען זיין דאן אוואו צוויי וועלען צוזאמען קומען וועלען זיי זיך קענען צוזאמען ריידען אין לערנן און זיין בעפריינדעט מיט איין גייסט מיט איין הארץ דאם זעלבע אלע חברה משניות'ן און דאס גלייכען"

³⁶ ישורון, שם

³⁷ אינטרנט: My Tzadik האנציקלופדיה להנצחת הצדיקים - אדמו"ר רבי אברהם מרדכי רוטנברג מגור – האמרי אמת

בשנת תרס"ח, הוא כתב לחסידיו "שיקבעו שעה אחת אחר תפילת מנחה שעור קבוע בלמוד גמרא, על כל פנים דף אחד עם פירוש רש"י... אולי יהיה יותר חיזוק לדבר באיזה בתי-חסידיו כשילמדו רובם בשעה זו אותו דף בזו המסכתא.³⁸ על כך כתב הרב אברהם יצחק ברומברג: "ובזה הקדים למעשה בחמש עשרה שנים את הרב שפירא מלובלין שהציע את הרעיון של דף היומי."³⁹

הרב יעקב לורברבוים, נודע בכינוי "**הרב מליסא**": הוא נולד בשנת תק"ך (1760) בגאליציה. הוא התמנה לרב בקאלוש שבמזרח גליציה ואחר נבחר לרבה של ליסא. בחייו הוא כתב הרבה ספרים כולל "נתיבות המשפט" על שולחן ערוך חושן משפט, ו"סידור דרך החיים" עם הלכות יומיומיות. הוא נפטר בשנת תקצ"ב.⁴⁰

בזוואתו הורה לבניו "אם תזכו ותהיו לומדים תקבעו לעצמכם שיעור פשוט בכל יום לא פחות מדף אחד גמרא כסדר ש"ס...."⁴¹

רבי עקיבא (גינז) איגר: הוא נולד בשנת תקכ"ב (1761) באייזנשטט הונגריה. בראשית דרכו נמנע מלקבל על עצמו משרת רבנות עד שמצבו הכריח אותו והוא התמנה לרב של העיירה מרקיש-פרידלנד ואחר כך לרב של פוזנא בפולניה. הוא כתב הרבה ספרים כולל שו"תים וחיידושים. הוא נפטר בשנת תקצ"ח.⁴²

עליו הרב שמואל הלוי וואזנר "מספר, כי הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל היה לומד עם תלמידיו לאחר תפילת שחרית דף גמרא מדי יום ביומו, ומשיעור קבוע זה נוצר החיבור גליון הש"ס אשר נדפס על הדף."⁴³

קהילת העלישויא במורביא: העיר העלישויא נמצאת באזור זלין במדינת צ'כיה. ההיסטוריה של הקהילה היהודית בעיר זו מחזירה אותנו לפחות למאה ה-16. בין הרבנים בעיר זו היה הרב שבתי כהן (הש"ך), מחבר ספרים רבים וביניהם "שפתי כהן" על שני חלקים של השולחן ערוך.⁴⁴

³⁸ הרב אברהם יצחק ברומברג, מגדולי התורה והחסידות ספר כב, האדמו"ר ר' אברהם מרדכי אלטר מגור זצ"ל, (ירושלים: בית הלל, תשמ"ב), עמ' לה-לו

³⁹ שם, עמ' לו

⁴⁰ Jewish Encyclopedia, volume 7, (New York: Funk and Wagnalls Company, 1904), p.33, Jacob ben Jacob Moses of Lissa

אינטרנט: דעת – אנציקלופדיה יהודית, לורברבוים יעקב

⁴¹ ברומברג, שם, ספר יב, עמ' קלב סעיף ב

⁴² Jewish Encyclopedia, volume 5, (1903), op. cit., pp.52-53, Akiba Eger (Eiger) the Younger (Akiba ben Moses Guens)

⁴³ "הדף היומי מייסודו של מהר"ם שפירא זצ"ל מלובלין", אורייתא, שם, עמ' ערב

⁴⁴ Jewish Encyclopedia, volume 6, (1904), op. cit., p.443, Holleschau.

בפנקס חברת ש"ס שבקהילת העלישויה מוצאים את קביעת הדף היומי, וכך כתוב: "מדי יום ביומו תמידין כסדרן חוב מוטל עלינו לחתומים מטה להתאסף בבית אחד ... וללמוד בענין רב דף אחד גמרא פירוש רש"י ותוספות ומהרש"א, דהיינו בזה הזמן גמרנו להתחיל מסכת ברכות, עם כל ההלכות, שמורות וערוכות, ומי יתן והיה לבבנו זה עמנו ליראה את השם כל הימים לשמור ולעשות וללמוד הש"ס עד גמירא. לגלי רזין וטמירא, וכשם שזכינו להתחילה כן נזכה ללמדה עד גמירא." תאריך תקנות אלו הוא מט"ז בסיון תקי"ט (1759), דהיינו יותר ממאה וחמישים שנה קודם שהעלה הרב שפירא את הצעתו בכנסיה הגדולה.⁴⁵

סיכום

אנשים רבים הציעו את רעיון הדף היומי לפני שהרב שפירא הגיש את הרעיון לפני הכנסיה הגדולה. אולם הרב שפירא פרסם אותו ברחבי תבל, והודות למאמציו ובכוח אישיותו התקבל הרעיון עד היום הזה בכל העולם היהודי.

⁴⁵ שמחה אסף, מקורות לתולדות החינוך בישראל, כרך רביעי, (תל-אביב, מהדורה שניה, תש"ח), תקנה קפ"ה עמ' רלד-רלו; ישראל שציפנסקי, התקנות בישראל - תקנות הקהילות, כרך רביעי - ספר שלישי, (ירושלים: מוסד הרב קוק, תשנ"ג) עמ' רלב